Religion and Health

ORIGINAL ARTICLE

2020, Vol: 8, No: 2, Pages: 28-40.

A Survey of the Effectiveness of Logotherapy Education Based on Mullā Ṣadrā's School of Thoughts upon Marital Satisfaction

Fatemeh Hashemizadeh[1], Sedigheh Rezaei Dehnavi[2*], Zahra Montajabian[1]

1- Department of Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Payame Noor University, Tehran, Iran
2- Assistant Professor, PhD in Psychology, Department of Psychology, Faculty of Educational Science and Psychology, Payame Noor University, Tehran, Iran

***Corresponding Author:**
Sedigheh Rezai Dehnavi
Department of Psychology, Faculty of Educational Science and Psychology, Payame Noor University, Tehran, Iran

Email:
srezaeidehnavi@pnu.ac.ir

Received: 21 Mar 2020
Revised: 03 Sep 2020
Accepted: 21 Sep 2020

Abstract

Background and Purpose: Meaning life is one of the predictors of marital satisfaction. According to Mulla Sadra's thought, the human soul can develop its material and spiritual talents and reach the highest level of meaning of life. To achieve this goal, Mulla Sadra discusses the relationship among love, immortality, and responsibility with the meaning of life. Therefore, this study was conducted to investigate the effectiveness of logotherapy training based on Mulla Sadra's School on marital satisfaction.

Materials and Methods: This present quasi-experimental study with a pretest-posttest design was conducted on all parents attending to family education session held in a female vocational school, Isfahan, Iran, in 2019. The samples (n=30) were selected using the voluntary sampling method and randomly divided into two groups of experimental and control. The experimental group received a 10-session logotherapy training course based on Mulla Sadra's School. The participants filled up the short-form ENRICH Marital Satisfaction Scale. The collected data were analyzed in SPSS software (version 25) using the one-way ANCOVA.

Results: The results of descriptive statistics indicated increased marital satisfaction in the experimental group, compared to the control group. Based on the findings of the covariance analysis, the logotherapy training based on Mulla Sadra's School significantly improved the mean scores of marital satisfaction in the experimental group, compared to the control group ($P \leq 0.0001$).

Conclusion: Based on the obtained results, the employment of logotherapy based on Mulla Sadra's School would be useful to increase marital satisfaction.

Keywords: Logotherapy, Marital satisfaction, Molla Sadra's school

▶ **Citation:** Hashemizadeh F, Rezaei Dehnavi S, Montajabian Z. A Survey of the Effectiveness of Logotherapy Education Based on Mullā Ṣadrā'S School of Thoughts upon Marital Satisfaction. Religion and Health, Autumn & Winter 2020; 8(2): 28-40 (Persian).

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-06]

دین و سلامت
مقاله پژوهشی اصیل
دوره ۸، شماره ۲، سال ۱۳۹۹ صفحه: ۴۰-۲۸.

بررسی اثربخشی آموزش معنادرمانی مبتنی بر مکتب ملاصدرا بر رضایت زناشویی

فاطمه السادات هاشمی‌زاده[۱]، صدیقه رضایی دهنوی[۲*]، زهرا منتجبیان[۱]

۱- گروه روان‌شناسی، بخش علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
۲- استادیار، گروه روان‌شناسی، بخش علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

* مؤلف مسئول:
صدیقه رضایی دهنوی
گروه روان‌شناسی، بخش علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

Email:
srezaeidehnavi@pnu.ac.ir

دریافت: ۰۲ فروردین ۱۳۹۹
اصلاحات: ۱۳ شهریور ۱۳۹۹
پذیرش: ۳۱ شهریور ۱۳۹۹

چکیده

سابقه و هدف: داشتن معنا در زندگی یکی از عوامل پیش‌بینی‌کننده رضایتمندی زناشویی است. با توجه به اندیشه ملاصدرا، نفس آدمی می‌تواند استعدادهای مادی و معنوی خود را شکوفا کند و به بالاترین سطح معنای زندگی دست یابد. برای دستیابی به این هدف، ملاصدرا ارتباط بین عشق، جاودانگی و مسئولیت را با معنای زندگی مطرح می‌کند. ازاین‌رو پژوهش حاضر با هدف اثربخشی آموزش معنادرمانی مبتنی بر مکتب ملاصدرا بر رضایت زناشویی انجام شد.

مواد و روش‌ها: پژوهش حاضر نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون بود. جامعه آماری شامل تمام والدین شرکت‌کننده در جلسه آموزش خانواده در هنرستان دخترانه‌ای در اصفهان در سال ۱۳۹۸ بود. ابتدا با استفاده از روش نمونه‌گیری داوطلبانه، ۳۰ نفر انتخاب شدند و به‌طور تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل جای گرفتند. اعضای گروه آزمایش در طول ۱۰ جلسه تحت آموزش معنادرمانی مبتنی بر مکتب ملاصدرا قرار گرفتند. شرکت‌کنندگان فرم کوتاه پرسش‌نامه رضایتمندی زناشویی انریچ را تکمیل کردند. داده‌ها با استفاده از تحلیل کوواریانس تک‌متغیره در نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۵ تجزیه‌وتحلیل شد.

یافته‌ها: نتایج آمار توصیفی گویای افزایش رضایتمندی زناشویی در گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل بود. نتایج تحلیل کوواریانس نشان داد آموزش معنادرمانی مبتنی بر مکتب ملاصدرا موجب بهبود معنادار میانگین نمرات رضایتمندی زناشویی در گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل شده است ($P\leq ۰/۰۰۰۱$).

استنتاج: بر اساس یافته‌های به‌دست‌آمده، استفاده از آموزش معنادرمانی مبتنی بر مکتب ملاصدرا به‌منظور افزایش رضایت زناشویی مفید خواهد بود.

واژه‌های کلیدی: رضایت زناشویی، معنادرمانی، مکتب ملاصدرا

◀ **استناد:** هاشمی‌زاده، فاطمه السادات؛ رضایی دهنوی، صدیقه؛ منتجبیان، زهرا. بررسی اثربخشی آموزش معنادرمانی مبتنی بر مکتب ملاصدرا بر رضایت زناشویی. دین و سلامت، پاییز و زمستان ۱۳۹۹؛۸(۲): ۴۰-۲۸ (فارسی).

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-06]

مقدمه

رضایت زناشویی حالتی روانی است که هزینه‌ها و سود ادراک‌شده از ازدواج با یک شخص خاص را منعکس می‌کند. رضایت زناشویی تجربه‌ای شخصی در ازدواج است که فقط خود فرد می‌تواند میزان لذت رابطه زناشویی را ارزیابی کند و این احساس رضایت نقش مهمی در میزان کارکردهای بهنجار خانواده ایفا می‌کند (۱). مطالعات نشان می‌دهد رضایت زناشویی بر بسیاری از بُعدهای زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها تأثیر می‌گذارد. رابطه‌های زناشوییِ رضایت‌بخش، زیربنای عملکرد خوب خانواده است (۲). عوامل زیادی می‌توانند در رضایت زناشویی مؤثر باشند و هر کس با توجه به نگرش ویژه خود، عواملی را برای رضایت زناشویی بیان می‌کند (۳). راضی‌بودن از زندگی زناشویی نگرش افراد به توانایی‌های خود را نیز دچار خلل می‌کند. احساسات و تعاملات رفتاری منفی در همسران، بسته به موضوع تعارضات ، شدت و استمرار تعارضات و شیوه‌های حل تعارضات در صورت پایداری، می‌تواند حاوی پیامدهای فیزیولوژیکی و روان‌شناختی باشد (۴). افزایش رضایت زناشویی نشان‌دهنده اعتماد متقابل، احساس خرسندی از رابطه، احترام و حمایت دوجانبه و پایداری پیوند زناشویی زوجین است (۵). همچنین رضایت زناشویی با کیفیت زندگی همبستگی چشمگیری دارد (۶) و به‌خوبی تراز بالای تعهد زناشویی و وفاداری به همسر را پیش‌بینی می‌کند (۷). کاهش رضایت زناشویی در افزایش احتمال وقوع طلاق مؤثر است (۸).

یکی از دیگر از عواملی که می‌تواند تأثیر مثبتی بر رضایت زناشویی داشته باشد، وجود معنا در زندگی است. گاهی خودِ پیوند زناشویی می‌تواند دستاویزی برای ساختن معنا باشد (۹). درواقع معنای زندگی یکی از مهم‌ترین موضوعات دینی، فلسفی و روان‌شناختی است. فقدان معنای زندگی به احساس پوچی و سردرگمی می‌انجامد. معنای زندگی بازتابی از اهداف ارزشمند است. ارزش اصیل با سرشت انسانی و آنچه به شکوفایی آن می‌انجامد مرتبط است. معمولاً از معنای زندگی سه معنا اراده می‌شود: هدف زندگی، ارزش زندگی و کارکرد زندگی (۱۰). معنای زندگی با اهداف مثبت زندگی همسو است و موجب هدفمندی در زندگی فرد، آگاهی از محدودبودن و درعین‌حال، ارزشمندی زندگی می‌شود (۱۱). در این میان می‌توان اظهار داشت که رویکردهای روان‌درمانی مختلف مثل معنادرمانی و درمان وجودی بیش از همه رویکردها منجر به تلفیق روان‌شناسی با دیدگاه‌های مذهبی مراجع شده است (۱۲).

می‌توان از فرانکل به‌عنوان پدر معنادرمانی و اولین کسی که به‌طور دقیق در مورد زوایای معنادرمانی صحبت کرده است، مبناهای کامل‌تری برای معنای زندگی استخراج کرد. او لوگوتراپی را به‌عنوان یک رویکرد باز و مکمل می‌بیند که می‌تواند با رویکردهای دیگر روان‌درمانی ترکیب شود (۱۳). انسان نمی‌تواند از خدا بگوید T اما می‌تواند با خدا بگوید و دعا کند .دین ماورای قدرت فهم انسان قرار دارد، لذا در کارآمدی آن تردید است. از دل رنج‌ها هم می‌توان معنایی بیرون کشید و درست به همین دلیل، زندگی با وجود همه چیزِ بالقوه همچنان معنادار می‌ماند (۱۴). معناداری زندگی با نظریه‌ها و رویکردهای گوناگونی بیان شده است. در این میان دو دسته نظریات طبیعت‌گرا و خدامحور مهم‌ترین رهیافت‌ها محسوب می‌شوند. معنای زندگی از دیدگاه فیلسوفان اسلامی، به‌ویژه ملاصدرا، برخلاف وجودگرایان و حتی فرانکل که مؤسس این رویکرد است، در شناخت و ارتباط با خدا معنا می‌شود. ایشان مهم‌ترین مسئله در معنای زندگی را رویکرد خدامحور می‌داند (۱۵).

بر این اساس و با توجه به اصل حرکت جوهری در اندیشه ملاصدرا، نفس آدمی می‌تواند به کمال و معنای زندگی دست یابد. در تفکر ملاصدرا خداوند یگانه منبع معناست (۱۵). ارزش‌های وجودی انسان ارزش‌هایی فرامادی است. ازاین‌رو انسانی که ذات معنایاب و حکمت‌نیوش و معرفت‌شناس دارد و ارزش‌های فراروی خود از مرتبه عالم حس، طبیعت و ماده بالاتر است، هرگز احساس پوچی و بیهودگی نمی‌کند. معنا با وجود مرتبط

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-06]

است (۱۶). در نظر ملاصدرا اعمال ارادی ماست که مارا فربه‌تر و بزرگ‌تر می‌کند و هر عمل انسان نفس انسانی را تشکیل می‌دهد؛ بنابراین، چون هدف در هر لحظه می‌تواند تحقق یابد، لذا زندگی معنا پیدا می‌کند؛ یعنی هدف زندگی در خودش در هر لحظه معنای زندگی را هم دارد و آن چیزی جز تحقق وجودی انسان نیست (۱۷).

با توجه به نشآت گوناگون نفس انسانی و تفاوت درجات نفوس بشر و نیز با توجه به قبول قوت و ضعف برای نفس، می‌توان گفت که معنای زندگی مراتبی دارد. اهداف، ارزش‌ها، درک‌ها و برداشت‌های آنان در یک سطح نیست؛ اما هرگز نمی‌توان ضعیف را با قوی مقایسه کرد و زندگی او را بدون معنا دانست. هر نفسی در هر سطح و درجه‌ای که باشد، می‌تواند به تناسب همان درجه، زندگی معنادار داشته باشد (۱۰). ارزش و معنای زندگی از نظر ملاصدرا شامل ۱- رضای الهی: هرچه به حسن و خیر و ارزش متصف شود، به دلیل نحوه انتساب به حق تعالی و رضای او است. ۲- انسان از فطرت الهی برخوردار است و این مایه امتیاز و ارزش او است و شناخت فطرت، معنای زندگی را تشکیل می‌دهد. ۳- کرامت انسانی یک ارزش واقعی و تکوینی است. بر اساس کرامت انسانی، اصول اخلاقی تنظیم می‌شود. ۴- عشق و محبت: ارتباط انسان با اصل و مجموعه هستی در قالب محبت و عشق، عامل ارزش حیات محسوب می‌شود. ۵- جاودانگی: انسان از زندگی جاودان بهره‌مند است. جاودانگی یک ارزش و عقیده به جاودانگی از عوامل معنابخش زندگی است (۱۰).

آنچه برای ملاصدرا اهمیت دارد وجود و تعالی وجودی است که همان خودشناسی است و این عمیق‌ترین لایه‌های معنایی زندگی در نظر ملاصدراست. انسان می‌خواهد از وجود مادی و جمادی بیرون برود و بعد به وجود معنوی برسد که معنا و هدفی را در زندگی‌اش ایجاد می‌کند تا احساس خوشبختی و رضایتمندی داشته باشد (۱۷). در پژوهشی میزان تأثیر خودشناسی اسلامی در درمان اختلاف‌های زناشویی بررسی شد و نتایج حاکی از آن بود که افزایش خودشناسی به‌طور معناداری باعث افزایش سازگاری زناشویی می‌شود (۱۸). درمان‌های مبتنی بر کیفیت زندگی مانند معنادرمانی دیدگاهی کل‌نگر به اهداف زندگی دارند و به مراجعان کمک می‌کنند معنی‌دارترین چیزی را بیابند که برای شادمانی و سلامت آن‌ها وجود دارد، ازاین‌رو تأثیر مثبتی بر رضایت زناشویی زوجین دارد (۱۹).

ازجمله پژوهش‌هایی که تأثیر معنادرمانی را بر ابعاد زندگی زناشویی سنجیده‌اند، می‌توان به اثربخشی معنادرمانی به شیوه گروهی در افزایش ابعاد کیفیت زندگی مادران (۲۰)، اثربخشی معنادرمانی بر کیفیت زندگی زوجین ناسازگار (۲۱) و تأثیر معنادرمانی بر دلزدگی زناشویی، رضایت زناشویی و صمیمیت زوجین (۲۲) اشاره کرد که نتایج نشان‌دهنده تأثیر مثبت معنادرمانی بر زندگی زناشویی بوده است؛ بنابراین، می‌توان اظهار داشت که معنادرمانی برای آسیب‌های گوناگون منشأ یگانه‌ای قائل است و آن نبود معنا در زندگی است که قابل تعمیم به خانواده و زندگی زناشویی نیز است (۲۳).

با توجه به اینکه رضایت از زندگی زناشویی سبب رشد، تعالی و پیشرفت مادی و معنوی خانواده و جامعه می‌شود و آشنایی با معنای خودشناسی، برقراری ارتباط با خدا از نظر ملاصدرا و همچنین استفاده‌ای که ایشان از سه منبع مهم استدلال عقلی، وحی و قرآن می‌کند و اینکه این موضوع می‌تواند معنای زندگی را با وجود درجات مختلف معنا در هر فرد بررسی کند، علیرغم تحقیقات گوناگونی که درباره رابطه دین با متغیرهای متعدد روان‌شناختی، چه در حوزه فردی و چه در حیطه زناشویی، صورت گرفته است، ضرورت استفاده از رویکردهای مذهبی در کنار دیگر روش‌های درمانی محسوس‌تر است، به‌خصوص در کشورهایی که به اعتقادات مذهبی پایبندی بیشتری دارند. ازاین‌رو پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی آموزش معنادرمانی مبتنی بر مکتب ملاصدرا بر رضایت زناشویی انجام گرفت.

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-06]

مواد و روش‌ها

با توجه به موضوع پژوهش، نوع مطالعه مداخله‌ای بود. طرح کلی این پژوهش به‌صورت طرح نیمه‌تجربی با گروه کنترل همراه با پیش‌آزمون و پس‌آزمون بوده است. جامعه آماری این پژوهش شامل تمام والدین شرکت‌کننده در جلسه آموزش خانواده در هنرستان دخترانه‌ای در اصفهان در سال ۱۳۹۸ بودند. از میان آن‌ها ۳۰ نفر به‌طور داوطلبانه نمونه‌گیری شدند که به‌صورت تصادفی به ۲ گروه ۱۵ نفری (آزمایش و کنترل) تقسیم شدند. گروه آزمایش به روش معنادرمانی مبتنی بر مکتب ملاصدرا آموزش داده شد و ۱۵ نفر باقی‌مانده نیز هیچ‌گونه مداخله‌ای دریافت نکردند. ملاک‌های ورود شامل این موارد بود: والدین متأهل (غیرمطلقه) که در کنار همسر خود زندگی می‌کنند، اعتقاد به دین اسلام و داشتن تحصیلات بالای دیپلم. به‌منظور رعایت اخلاق در پژوهش، شرط اساسی رضایت آگاهانه برای شرکت در پژوهش، حفظ اطلاعات و اسرار شخصی شرکت‌کنندگان و خروج در هر مرحله از پژوهش (هنگامی که فرایند درمان موجب سلب آسایش روانی فرد باشد) لحاظ شد.

برای تجزیه‌وتحلیل آماری ابتدا از روش‌های آمار توصیفی (میانگین، انحراف‌معیار) و آمار استنباطی (تحلیل کوواریانس تک‌متغیره) استفاده شد و داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۵ تجزیه‌وتحلیل شد. در این پژوهش از پرسش‌نامه رضایتمندی زناشویی انریچ (فرم کوتاه‌شده) استفاده شد. Olson و همکاران در سال ۱۹۸۲ این پرسش‌نامه را طراحی کردند که به‌عنوان یک ابزار تحقیقی مهم و معتبر در بررسی‌های متعددی برای اندازه‌گیری رضایت زناشویی استفاده می‌شود (۲۴). این آزمون در اصل دو فرم ۱۱۵ و ۱۲۵ سؤالی دارد و از ۱۲ خرده‌آزمون تشکیل شده است. سلیمانیان در سال ۱۳۷۶ فرم کوتاهی از این پرسش‌نامه را تهیه کرد که ۴۷ سؤال و ۹ خرده‌مقیاس (ارتباطات زناشویی، رابطه جنسی، فرزندپروری، حل تعارض، مدیریت مالی، اوقات فراغت، مسائل شخصی، دوستان و آشنایان و جهت‌گیری مذهبی) دارد. سؤالات ۱، ۲، ۳، ۵، ۷، ۹، ۱۰، ۱۷، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۳، ۳۴، ۳۶ و ۴۴ به شیوه کاملاً موافقم (نمره ۵) تا کاملاً مخالفم (نمره ۱) نمره‌دهی می‌شود. سؤالات ۴، ۶، ۸، ۱۱، ۱۲، ۱۵، ۱۶، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۵، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۵، ۴۶ و ۴۷ به این شیوه برعکس (کاملاً موافقم نمره ۱ و کاملاً مخالفم نمره ۵) نمره‌دهی می‌شود. در آخر نمره ۴۷ سؤال را با هم جمع می‌کنیم و یک نمره خام به‌دست می‌آید. نمره بالا نشان‌دهنده رضایت بیشتر است. در پژوهشی روایی محتوایی پرسش‌نامه تأیید شده است (۲۵).

ثوابی و همکاران (۱۳۹۷) در تحقیق خود از این پرسش‌نامه استفاده و روایی و پایایی آن را تأیید کردند (۲۶). ضریب همبستگی پرسش‌نامه انریچ با مقیاس‌های رضایت خانوادگی از ۰/۴۱ تا ۰/۶۰، با مقیاس‌های رضایت از زندگی از۰/۳۲ تا ۰/۴۱ است که نشانه روایی سازه است. تمام خرده‌مقیاس‌های پرسش‌نامه انریچ، زوج‌های راضی و ناراضی را متمایز می‌کند و این نشان می‌دهد پرسش‌نامه روایی ملاک خوبی دارد. نحوه انجام مداخله به این ترتیب بود که گروه آزمایش به‌صورت گروه‌های تحت درمان به روش آموزش معنادرمانی مبتنی بر مکتب ملاصدرا در ۱۰ جلسه ۱/۵ ساعته قرار گرفتند و ۱۵ نفر باقی مانده نیز هیچ‌گونه مداخله‌ای را دریافت نکردند. در مداخله مبتنی بر رویکرد معنادرمانی، از اصول و فنون معنادرمانی فرانکل و طرح Schullenberg و همکاران (۲۰۱۰) آمیخته با معنای زندگی از نظر ملاصدرا (۱۹۸۱) استفاده شد (۲۷،۲۸). در اجرای این برنامه از فنون معنادرمانی شامل تصحیح نگرش، فن فراخوانی، گفت وگوی سقراطی (پرسشگری)، قصد متناقض و بازتاب زدایی استفاده شد. این برنامه شامل چهار مؤلفه اصلی است: «چرایی زندگی»، «چیستی و ماهیت زندگی»، «چیستی و ماهیت انسان» و«چگونگی زندگی».

چارچوب پروتکل درمانی از طرح معنادرمانی Hutzel و همکاران گرفته شده است که در آن توجه به ارزش وجودی، خودآگاهی، معنای زندگی، عشق، آزادی، اراده،

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-06]

مسئولیت، رنج، تنهایی، مرگ و ... بررسی شده است. درنهایت دو تن از اساتید مشاوره و فلسفه این پروتکل اولیه را با مبانی معنای زندگی از نظر ملاصدرا (خودشناسی، ارزشمندی، مسئولیت، اراده، جاودانگی، پذیرش و درک مرگ و تنهایی، تحمل رنج، عشق و ...) بررسی کردند و تغییرات نهایی طبق نظرات ایشان انجام و پروتکل درمانی نهایی در زیر ارائه شد.

پروتکل اجرایی جلسات آموزش معنادرمانی مبتنی بر مکتب ملاصدرا

جلسه اول: آشنایی اعضای گروه با یکدیگر، انجام پیش‌آزمون رضایتمندی، تعیین قوانین گروه، آشنایی با مفاهیم معنادرمانی (خدا، خودشناسی، مسئولیت، رنج، مرگ و جاودانگی، عشق)؛

جلسه دوم: شناخت خود به‌عنوان موجودی وابسته به خدا و نیازمند به او، همسر موجودی کامل نیست، ارزش اصلی در زندگی به کمال نهایی که خداگونه‌شدن و رفتاری الهی داشتن است، شناخت ویژگی‌های خود و همسر از دیدگاه فقر وجودی، ویژگی‌های رفتاری لذت‌بخش و ارتباط آن با خداگونه بودن در زندگی مشترک؛

جلسه سوم: افزایش گفت‌وگوی اعضا با یکدیگر برای ویژگی‌های ارزشمند زندگی بر اساس دو ملاک عقل‌پسند (منطقی‌بودن و خداپسندانه بودن). پیداکردن ویژگی‌هایی در زندگی مشترک که بر اساس این دو ملاک نیستند و جایگزین‌کردن آن‌ها با ویژگی‌های جدید؛

جلسه چهارم: بررسی معناخواهی و جست‌وجوی معنای زندگی با مسئولیت و اراده و حق انتخاب خودمان، اینکه مسئول زندگی پرتعارض خود هستیم و حق انتخاب برای یک زندگی رضایتمندانه یا خلاف آن را با نیروی اراده و مسئولیت و قبول زندگی مشترک داریم؛

جلسه پنجم: بحث درباره شیوه‌های معناخواهی در رنج و پیداکردن رنج‌های زندگی، آگاهی به اینکه رنج‌های زندگی مشترک باعث تکامل و رشد افراد می‌شود و در برابر هر رنجی قدرت و آسودگی و آرامش تجربه خواهد شد، علت تداوم زندگی مشترک با وجود رنج‌هایش با استفاده از تکنیک قصد متناقض؛

جلسه ششم: معناجویی با توجه به قطعی‌بودن مرگ، گذشت از خطاهای یکدیگر، توجه به کوتاهی عمر، استفاده از تکنیک نوشتن وصیت‌نامه و مشخص‌کردن بهترین ویژگی همسر و عذرخواهی به‌خاطر ویژگی‌های شخصی که باعث آزردگی از یکدیگر در طول زندگی مشترک شده است؛

جلسه هفتم: بررسی تکلیف جلسه قبل، درک و پذیرش مرگ و تنهایی به‌عنوان واقعیت اجتناب‌ناپذیر و درک نقش صمیمیت در تحمل احساس تنهایی در زندگی زناشویی، واقف‌بودن به مرگ در فرصت احتمالی تعیین‌شده.

جلسه هشتم: تعریف معنای زندگی با عشق (مبتنی بر مکتب صدرایی) از نظر مشاور و شرکت‌کنندگان، افزایش رضایت از زندگی زناشویی با کمک عشق؛

جلسه نهم: تمرین بروز عشق و علاقه به همسر بر اساس مصداق‌های واقعی زندگی، تعیین اهداف کوتاه‌مدت و بلندمدت برای تجربه عشق در زندگی بر اساس تقویت روش‌ها و ویژگی‌هایی که به علاقه و آرامش زوجین منجر می‌شود؛

جلسه دهم: جمع‌بندی جلسات بر اساس آموزش معنایابی ارزش‌های زندگی مشترک، صحبت از تغییراتی که در زندگی مشترک به‌دست آورده‌اند وا نجام پس‌آزمون.

یافته‌ها

در این پژوهش ویژگی‌های جمعیت‌شناختی (میزان تحصیلات، شغل، سن و مدت‌زمان ازدواج) شرکت‌کنندگان به تفکیک گروه آزمایش و کنترل بررسی شد. نتایج نشان داد در هر دو گروه بیشتر افراد تحصیلات لیسانس و شغل آزاد دارند. میانگین سنی در گروه آزمایش ۴۱/۶۹ سال و در گروه کنترل ۳۹/۳۱ سال و میانگین مدت ازدواج در گروه آزمایش ۱۵/۵۰ سال و در گروه کنترل ۱۳/۸۷ سال بود. در گروه آزمایش ۸ نفر زن و ۷ نفر مرد و در گروه

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-06]

جدول ۱: میانگین و انحراف‌معیار نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون رضایتمندی از زندگی زناشویی و زیرمقیاس‌های آن

گروه	زیرمقیاس	پیش‌آزمون	پس‌آزمون
		میانگین و انحراف معیار	میانگین و انحراف معیار
آزمایش (تعداد: ۱۵)	رضایت از زندگی زناشویی	۱۵۰/۰۰ (۲۵/۳۷)	۱۷۰/۴۰(۱۶/۶۱)
	مسائل شخصی زناشویی	۱۸/۳۳ (۴/۷۶)	۲۳/۴۰ (۲/۳۸)
	ارتباطات زناشویی	۲۲/۰۰ (۵/۵۵)	۲۵/۱۳ (۲/۷۹)
	تعارضات زناشویی	۱۴/۴۰ (۳/۳۱)	۱۷/۸۰ (۱/۷۸)
	اوقات فراغت زوجین	۱۶/۴۰ (۴/۸۸)	۱۶/۵۳ (۳/۷۹)
	رابطه جنسی زوجین	۱۷/۲۰ (۲/۷۸)	۱۶/۸۷ (۴/۰۷)
	فرزندپروری زوجین	۱۶/۱۳ (۳/۷۲)	۱۸/۳۳ (۳/۸۸)
	ارتباط با خانواده و دوستان زوجین	۱۵/۳۳ (۴/۱۷)	۱۸/۵۳ (۳/۲۳)
	جهت‌گیری مذهبی زوجین	۱۶/۶۰ (۴/۰۱)	۲۰/۳۳ (۳/۴۶)
	مدیریت مالی زوجین	۱۶/۴۰ (۴/۹۸)	۱۷/۶۷ (۲/۸۲)
کنترل (تعداد: ۱۵)	رضایتمندی از زندگی زناشویی	۱۶۳/۴۷ (۲۸/۸۰)	۱۳۸/۲۷ (۱۴/۷۷)
	مسائل شخصی زناشویی	۱۹/۴۷ (۵/۷۲)	۱۸/۲۰ (۲/۶۵)
	ارتباطات زناشویی	۲۳/۲۷ (۶/۳۷)	۲۱/۴۷ (۳/۵۸)
	تعارضات زناشویی	۱۵/۰۷ (۲/۹۱)	۱۴/۲۰ (۳/۳۸)
	اوقات فراغت زوجین	۱۹/۱۳ (۴/۲۷)	۱۵/۴۷ (۱/۷۳)
	رابطه جنسی زوجین	۱۸/۴۰ (۲/۷۲)	۱۸/۰۰ (۲/۸۸)
	فرزندپروری زوجین	۱۷/۵۳ (۳/۱۱)	۱۳/۷۳ (۳/۰۳)
	ارتباط با خانواده و دوستان زوجین	۱۷/۸۷ (۳/۱۴)	۱۴/۲۰ (۳/۱۷)
	جهت‌گیری مذهبی زوجین	۱۷/۹۳ (۳/۵۹)	۱۳/۲۰ (۳/۰۷)
	مدیریت مالی زوجین	۱۸/۰۷ (۴/۳۵)	۱۳/۴۰ (۲/۸۰)

کنترل ۹ نفر زن و ۶ نفر مرد بودند. در پژوهش حاضر آمار توصیفی (میانگین و انحراف‌معیار) بررسی شد که نتایج در جدول ۱ آمده است.

بررسی پیش‌فرض‌های آماری

پیش‌فرض شاپیرو-ویلک

نتایج جدول ۲ حاکی از عدم برقراری نرمالیتی در

جدول ۲: نتایج آزمون شاپیرو-ویلک به تفکیک گروه آزمایش و کنترل

متغیرهای پژوهش		پیش‌آزمون			پس‌آزمون		
		آماره	df	معناداری	آماره	df	معناداری
آزمایش	رضایتمندی از زندگی زناشویی	۰/۹۴۴	۱۵	۰/۴۳۷	۰/۸۸۵	۱۵	۰/۰۵۷
	مسائل شخصی زناشویی	۰/۸۷۴	۱۵	۰/۰۳۹	۰/۹۶۹	۱۵	۰/۸۴۴
	ارتباطات زناشویی	۰/۹۰۲	۱۵	۰/۱۰۱	۰/۹۳۲	۱۵	۰/۲۸۷
	تعارضات زناشویی	۰/۹۶۳	۱۵	۰/۷۴۵	۰/۹۵۵	۱۵	۰/۵۹۸
	اوقات فراغت زوجین	۰/۹۵۹	۱۵	۰/۶۷۵	۰/۹۱۵	۱۵	۰/۱۶۲
	رابطه جنسی زوجین	۰/۹۵۴	۱۵	۰/۵۸۲	۰/۸۹۷	۱۵	۰/۰۸۷
	فرزندپروری زوجین	۰/۹۴۸	۱۵	۰/۴۸۸	۰/۹۴۵	۱۵	۰/۴۴۸
	ارتباط با خانواده و دوستان زوجین	۰/۹۴۱	۱۵	۰/۳۹۲	۰/۹۵۲	۱۵	۰/۵۵۸
	جهت‌گیری مذهبی زوجین	۰/۹۳۱	۱۵	۰/۲۸۲	۰/۸۷۵	۱۵	۰/۰۴۰
	مدیریت مالی زوجین	۰/۹۰۴	۱۵	۰/۱۰۸	۰/۹۲۰	۱۵	۰/۱۹۵
کنترل	رضایتمندی از زندگی زناشویی	۰/۹۲۸	۱۵	۰/۲۵۳	۰/۹۵۰	۱۵	۰/۵۲۶
	مسائل شخصی زناشویی	۰/۹۸۲	۱۵	۰/۹۸۳	۰/۹۰۹	۱۵	۰/۱۳۲
	ارتباطات زناشویی	۰/۹۱۳	۱۵	۰/۱۴۸	۰/۹۵۳	۱۵	۰/۵۶۶
	تعارضات زناشویی	۰/۹۴۷	۱۵	۰/۴۸۵	۰/۹۶۰	۱۵	۰/۶۹۴
	اوقات فراغت زوجین	۰/۹۳۳	۱۵	۰/۲۹۹	۰/۹۴۰	۱۵	۰/۳۷۸
	رابطه جنسی زوجین	۰/۹۵۵	۱۵	۰/۶۰۸	۰/۹۵۵	۱۵	۰/۶۰۷
	فرزندپروری زوجین	۰/۹۴۶	۱۵	۰/۴۶۰	۰/۹۱۱	۱۵	۰/۱۴۲
	ارتباط با خانواده و دوستان زوجین	۰/۹۵۵	۱۵	۰/۶۰۷	۰/۹۶۶	۱۵	۰/۷۹۶
	جهت‌گیری مذهبی زوجین	۰/۹۵۳	۱۵	۰/۵۷۱	۰/۹۱۰	۱۵	۰/۱۳۶
	مدیریت مالی زوجین	۰/۹۶۹	۱۵	۰/۸۴۰	۰/۹۲۳	۱۵	۰/۲۱۴

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-06]

جدول ۳: آزمون لوین برای متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	F	Df1	Df2	معناداری P
رضایتمندی از زندگی زناشویی	۳/۳۷۶	۱	۲۸	۰/۰۷۷
مسائل شخصی زناشویی	۰/۰۸۵	۱	۲۸	۰/۷۷۲
ارتباطات زناشویی	۰/۰۳۵	۱	۲۸	۰/۸۵۲
تعارضات زناشویی	۰/۵۳۷	۱	۲۸	۰/۴۷۰
اوقات فراغت زوجین	۸/۰۳۴	۱	۲۸	۰/۰۰۸
رابطه جنسی زوجین	۵/۵۲۶	۱	۲۸	۰/۰۲۶
فرزندپروری زوجین	۱/۱۳۵	۱	۲۸	۰/۲۹۶
ارتباط با خانواده و دوستان زوجین	۰/۴۹۶	۱	۲۸	۰/۴۸۷
جهت‌گیری مذهبی زوجین	۴/۴۴۶	۱	۲۸	۰/۰۴۴
مدیریت مالی زوجین	۱/۳۵۸	۱	۲۸	۰/۲۵۴

پیش‌آزمون متغیرهای مسائل شخصی زناشویی و در پس‌آزمون متغیرهای جهت‌گیری مذهبی زوجین و تعارضات زندگی در گروه آزمایش است.

پیش‌فرض تساوی واریانس‌ها

همان‌طور که مشاهده می‌شود مقدار P در جدول ۳ در تمام متغیرها به‌جز اوقات فراغت زوجین، رابطه جنسی زوجین، جهت‌گیری مذهبی زوجین و تعارضات زناشویی بیشتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین، فرض همسانی واریانس‌ها برای تمام متغیرها به‌جز اوقات فراغت زوجین، رابطه جنسی زوجین، جهت‌گیری مذهبی زوجین و تعارضات زناشویی تأیید می‌شود.

پیش‌فرض همگونی ضریب رگرسیون

همان‌طور که مشاهده می‌شود مقدار P در جدول ۴ در تمام متغیرها به‌جز متغیرهای اوقات فراغت زوجین و رابطه جنسی زوجین کمتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین، فرض همگونی ضریب رگرسیون جز در متغیر اوقات فراغت زوجین و رابطه جنسی زوجین تأیید نمی‌شود.

برای بررسی معناداری آماری از تحلیل کوواریانس تک‌متغیره استفاده شد که نتایج آن در جدول ۵ آمده است.

جدول ۴: آزمون همگونی ضرایب رگرسیونی برای متغیرهای پژوهش

	اثرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری P	مجذور اتا	توان آماری
رضایتمندی از زندگی زناشویی	گروه* پیش‌آزمون	۹۱۸۲/۲۷۹	۲	۴۵۹۱/۱۳۹	۲۲/۶۳۵	۰/۰۰۰	۰/۶۲۶	۱/۰۰۰
	خطا	۵۴۷۶/۳۸۸	۲۷	۲۰۲/۸۲۹				
مسائل شخصی زناشویی	گروه* پیش‌آزمون	۲۵۱/۱۲۰	۲	۱۲۵/۵۶۰	۲۶/۱۴۲	۰/۰۰۰	۰/۶۵۹	۱/۰۰۰
	خطا	۱۲۹/۶۸۰	۲۷	۴/۸۰۳				
ارتباطات زناشویی	گروه* پیش‌آزمون	۱۵۰/۶۱۱	۲	۷۵/۳۰۶	۸/۴۸۳	۰/۰۰۱	۰/۳۸۶	۰/۹۴۶
	خطا	۲۳۹/۶۸۹	۲۷	۸/۸۷۷				
تعارضات زناشویی	گروه* پیش‌آزمون	۱۵۱/۲۰۸	۲	۷۵/۶۰۴	۱۳/۵۳۷	۰/۰۰۰	۰/۵۰۱	۰/۹۹۵
	خطا	۱۵۰/۷۹۲	۲۷	۵/۵۸۵				
اوقات فراغت زوجین	گروه* پیش‌آزمون	۳/۹۷۵	۲	۱/۹۸۷	۰/۲۱۶	۰/۸۰۷	۰/۰۱۶	۰/۰۸۰
	خطا	۲۴۸/۰۲۵	۲۷	۹/۱۸۶				
رابطه جنسی زوجین	گروه* پیش‌آزمون	۲۵/۶۵۶	۲	۱۲/۸۲۸	۱/۰۴۴	۰/۳۶۶	۰/۰۷۲	۰/۲۱۳
	خطا	۳۳۱/۷۱۰	۲۷	۱۲/۲۸۶				
فرزندپروری زوجین	گروه* پیش‌آزمون	۱۹۷/۱۴۹	۲	۹۸/۵۷۴	۸/۸۱۸	۰/۰۰۱	۰/۳۹۵	۰/۹۵۴
	خطا	۳۰۱/۸۱۸	۲۷	۱۱/۱۷۸				
ارتباط با خانواده و دوستان زوجین	گروه* پیش‌آزمون	۱۷۹/۹۱۰	۲	۸۹/۹۵۵	۹/۸۳۱	۰/۰۰۱	۰/۴۲۱	۰/۹۷۱
	خطا	۲۴۷/۰۵۷	۲۷	۹/۱۵۰				
جهت‌گیری مذهبی زوجین	گروه* پیش‌آزمون	۴۳۳/۲۳۲	۲	۲۱۶/۶۱۶	۲۳/۵۷۰	۰/۰۰۰	۰/۶۳۶	۱/۰۰۰
	خطا	۲۴۸/۱۳۴	۲۷	۹/۱۹۰				
مدیریت مالی زوجین	گروه* پیش‌آزمون	۱۶۵/۳۲۵	۲	۸۲/۶۶۲	۱۱/۶۱۶	۰/۰۰۰	۰/۴۶۲	۰/۹۸۸
	خطا	۱۹۲/۱۴۲	۲۷	۷/۱۱۶				

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-06]

جدول ۵: نتایج تحلیل کوواریانس تک‌متغیره رضایتمندی زناشویی

مؤلفه‌ها	اثرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری P	مجذور اتا	توان آماری
فرزندپروری	پیش‌آزمون	۵/۴۹	۱	۵/۴۹	۰/۴۴	۰/۵	۰/۰۱	۰/۰۹
	عضویت گروه	۱۴۰	۱	۱۴۰	۱۱/ ۳	۰/۰۰۲	۰/۲۹	۰/۹۰
مدیریت مالی	پیش‌آزمون	۲۳/۶	۱	۲۳/۶	۰/۰۸	۰/۰۸	۰/۱۰	۰/۴۱
	عضویت گروه	۱۱۲	۱	۱۱۲	۱۵/۴	۰/۰۰۱	۰/۳۶	۰/۹۷
اوقات فراغت	پیش‌آزمون	۰/۱۱	۱	۰/۱۱	۰/۰۱	۰/۹	۰/۰۰۱	۰/۰۵
	عضویت گروه	۷/۲۵	۱	۷/۲۵	۰/۸۰	۰/۳۷	۰/۰۲	۰/۱۳
رابطه جنسی	پیش‌آزمون	۱۶/۰۸	۱	۱۶/۰۸	۱/۳	۰/۲۶	۰/۰۴	۰/۱۹
	عضویت گروه	۴/۶	۱	۴/۶	۰/۳۷	۰/ ۵۴	۰/۰۱	۰/۰۹
جهت‌گیری مذهبی	پیش‌آزمون	۹/۳۹	۱	۹/۳۹	۰/۸۷	۰/۳	۰/۰۳	۰/۱۴
	عضویت گروه	۳۴۸	۱	۳۴۸	۳۲/۴	۰/۰۰۱	۰/۵۴	۱
مسائل شخصی	پیش‌آزمون	۳۸/۳۴	۱	۳۸/۳۴	۷/۴	۰/۰۱	۰/۲۱	۰/۷۴
	عضویت گروه	۱۸۱	۱	۱۸۱	۳۵	۰/۰۰۱	۰/۵۶	۱
تعارضات زناشویی	پیش‌آزمون	۳۳/۱	۱	۳۳/۱	۵/۲	۰/۰۳	۰/۱۶	۰/۵۹
	عضویت گروه	۸۴	۱	۸۴	۱۳/۲	۰/ ۰۰۱	۰/۳۲	۰/۹۴
ارتباط با خانواده و دوستان زوجین	پیش‌آزمون	۳/۶	۱	۳/۶	۰/۲۱	۰/۶۵	۰/۰۰۸	۰/۰۷
	عضویت گروه	۱۶۵	۱	۱۶۵	۹/۶	۰/۰۰۴	۰/۲۶	۰/۸۴
ارتباطات زناشویی	پیش‌آزمون	۱۳/۶۴	۱	۱۳/۶۴	۱/۳۳	۰/۲۵	۰/۰۴	۰/۲
	عضویت گروه	۹۱/۷	۱	۹۱/۷	۹	۰/۰۰۱	۰/۲۵	۰/۸۲
رضایتمندی زناشویی کل	پیش‌آزمون	۴۶۲/۷۹۲	۱	۴۶۲/۷۹۲	۱/۹۳۷	۰/۱۷۵	۰/۰۶۷	۰/۲۶۹
	عضویت گروه	۶۳۸۱/۷۰۱	۱	۶۳۸۱/۷۰۱	۲۶/۷۰۷	۰/۰۰۰	۰/۴۹۷	۰/۹۹۹

نتایج جدول ۵ حاکی از تأثیر معنادار رویکرد معنادرمانی مکتب ملاصدرا بر رضایتمندی زناشویی و تمام مؤلفه‌های آن به‌غیراز رابطه جنسی و اوقات فراغت است.

بحث

هدف از پژوهش حاضر بررسی اثربخشی معنادرمانی مبتنی بر مکتب ملاصدرا بر رضایت زناشویی بود. نتایج نشان داد این رویکرد اثر مثبت و معناداری بر رضایت زناشویی داشته است. ازاین‌رو نتایج این پژوهش با پژوهش‌های پیشین مبنی بر اینکه معنادرمانی باعث افزایش رضایت زناشویی و رضایت جنسی زوجین شده است و همچنین پژوهشی که با هدف بررسی اثربخشی معنادرمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی بر رضایت زناشویی به افزایش رضایت زناشویی دست یافتند، همسو است (۳۲-۲۹). از طرفی نتایج این پژوهش با نتایج پژوهشی که تأثیر معنادرمانی را بر افسردگی و استرس و کمبود هیجان در فرد افسرده سنجید و به نتایج مثبتی دست یافت، به‌گونه‌ای همسو است (۳۳). در تبیین نتایج فوق می‌توان اظهار داشت با توجه به اینکه این مکتب با فطرت انسان همخوانی دارد، لذا انسان هر آنچه مطابق با فطرت و باطن و درونش باشد، می‌پذیرد. ازاین‌رو اگر زوجین در زندگی زناشویی با این دید به زندگی نگاه کنند که در همه حال و تحت هر شرایطی به خداوند محتاج هستند، در درجه اول از طرف مقابل خود خواهند داشت و از همسر به‌عنوان موجودی کامل سخن به میان آورده نمی‌شود که انتظار زیادی از او داشته باشند. درنتیجه رضایت و آرامش بیشتری احساس می‌کنند.

انسان باید معنای زندگی را درون خود پیدا کند. در غیر این‌صورت هیچ چیز تحمیلی‌ای دوام نخواهد آورد. در

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-06]

انسان‌شناسی صدرایی، انسان با شناخت قوا و استعدادهای خود می‌تواند همه آن‌ها را در مسیر معنای زندگی بیابد. آنگاه زندگی نه‌تنها در کلیّت خود ارزشمند، بلکه جزءبه‌جزئش باارزش خواهد بود. ازاین‌رو ارزش‌ها به زندگی انسان معنا می‌دهند و روابط عاقلانه در زندگی زناشویی، درک زیبایی و زشتی عملکرد همسران منجر به رضایت در زوجین می‌شود.

طی جلسات از شرکت‌کنندگان خواسته می‌شود برخی از ارزش‌های شخصی و ارزش‌های مشترک در زندگی زناشویی را به دفعات فهرست کنند (ارزش زندگی با دو ملاک رفتار عاقلانه و درنظرگرفتن ویژگی‌هایی خداپسندانه)؛ بنابراین، شناخت این ارزش‌ها به زندگی معنا می‌بخشد. ملاصدرا مسئولیت اخلاقی در برابر دیگران را از شئون و شاخه‌های مسئولیت اخلاقی انسان در برابر خدا دانسته است. وقتی همسران در زندگی مشترک بپذیرند که در قبال خدا، خود، دیگران و حتی هستی و آفرینش مسئول هستند و هر اتفاقی در زندگی زناشویی به هر دو زوج مربوط است، هیچ‌یک به‌تنهایی مقصر یا بی‌گناه نیست؛ بنابراین، کمتر دچار تعارض خواهند شد. همچنین با توجه به اهمیتی که ملاصدرا بر ارادی و اختیاری بودن اعمال انسان دارد، هر تعارض و اختلاف نظر در زندگی همسران قابل حل از طرف خودشان خواهد بود و هر زوجی توانایی حل مسائل خود را خواهد داشت (۳۴).

همسران باید به این توجه داشته باشند که درد و رنج‌ها فقط در زندگی زناشویی مفهوم ندارد، بلکه کل هستی درگیر رنج است. به بیان ملاصدرا، رنج‌ها قابلیت تبدیل به شرایط جدید را دارند، به‌طوری‌که مخل آرامش نشوند؛ بنابراین، سختی‌های زندگی مشترک اعم از مالی، تربیتی، بیماری (بیماری‌های روحی و جسمی)، مشکلات اخلاقی و رفتاری که بعضاً بسیار غیر قابل تحمل هستند، نگهداری از بستگان درجه یک هنگام بیماری و درد، مرگ عزیزان و مسائل عاطفی و احساسی برآورده‌نشده و ... که هریک می‌تواند جزء تفکیک‌ناپذیر یک زندگی مشترک باشند، با تغییر زاویه دید به سمت استعدادهایی که هرگز استفاده نشده‌اند، در این موقعیت‌ها خود را نشان می‌دهند و می‌توانند رنگ و روی تکامل وجودی به خود بگیرند. چون جهان سراسر خیر است، رنج‌ها به آرامش و خیر بازمی‌گردند؛ «فان مع العسر یسرا ان مع العسر یسرا».

اگر همسران به این موضوع توجه داشته باشند که بالاخره روزی از یکدیگر جدا خواهند شد و مرگ وسیله‌ای برای ادامه حیات واقعی انسان است و فرصت با هم بودنشان آن‌قدر نیست که عمر خود را در نارضایتی و تعارضات و کشمکش‌ها بگذرانند، درنتیجه می‌توانند نسبت به حل مشکلاتشان موضعی منطقی‌تر داشته باشند. نوشتن وصیت‌نامه به همسر و اینکه دوست دارید بعد از مرگ‌تان، همسرتان چگونه از شما یاد کند، هنگام نوشتن وصیت‌نامه چه احساسی نسبت به همسر خود دارید و ....، به تصحیح نگرش همسران در مورد زندگی مشترک کمک خواهد کرد.

عقیده به جاودانگی از عوامل معنابخش زندگی است. در مقابل، ناپایداری زندگی و عدم بقای آن، سؤال از فلسفه آفرینش و معنای زندگی را برمی‌انگیزد. اگر قرار است همه چیز پایان یابد، چرا آغاز شده است؟ اگر زندگی در بن‌بست تناهی پایان می‌گیرد، پس معنای آن چه می‌شود؟ تلاش‌ها، سختی‌ها، تحمل‌ها، تکامل‌ها، شادی‌ها و دل‌بستگی‌ها و در یک کلمه، زندگی اگر دوام و بقایی ندارد، پس چه ارزشی دارد؟ گویا ارزش همه زندگی و وقایع آن درگرو جاودانگی است؛ بنابراین، جاودانگی به‌عنوان امری که فی نفسه ارزش دارد، یکی از مهم‌ترین مقوله‌ها در باب معنای زندگی است. میل به جاودانگی به‌طور فطری در نهاد همگان قرار دارد و همه خواستار جاودانگی هستند. به‌عنوان مثال، عدالت که یک ارزش محسوب می‌شود، برای تحقق آن به جاودانگی نیاز است؛ زیرا سقف دنیای محدود، بر بلندای قامت عدالت کوتاه است و تحقق عدالت گستره نامحدود جاودانگی را می‌طلبد (۱۰).

در مورد عشق و معنای زندگی باید گفت که یکی از ارزش‌های اصیل و فطری، عشق است. نقش عشق در معنای زندگی بسیار پررنگ است. با شناخت خدا و انسان

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-06]

و عشقِ میان آن دو به این نیاز فطری پاسخ داده شده است و در مسیر درست قرار می‌گیرد. ازآنجاکه عالم مظهر خدا و جلوه‌گاه حق تعالی است، عشق به حضرت حق به آثار و افعال او سرایت می‌کند و عاشق خدا، عاشق عالم می‌شود؛ بنابراین، زندگی در پرتو عشق، سرشار از لطف، خیرخواهی و محبت بر سایر انسان‌ها و دیگر مخلوقات است. از این دیدگاه، زندگی با محبت و احسان به دیگران معنا می‌یابد. زوجین با تمرین بروز عشق و علاقه به همسر بر اساس مصداق‌های واقعی زندگی و تعیین اهداف کوتاه‌مدت و بلندمدت برای تجربه عشق در زندگی به رضایتمندی بیشتر دست خواهند یافت.

درنهایت دلایلی که برنامه مذکور را قابل تبیین می‌کند، اصول، مفاهیم و فنون معنادرمانی (تغییر نگرش، پرسشگری، بازتاب‌زدایی و ...) است. Victor Emile Frankl بنیان‌گذار معنادرمانی است که برخلاف Irvin D. Yalom و برخی دیگر از روان‌درمانگران وجودی که جهان را پوچ و بی‌معنا می‌دانند، رویکردی دینی دارد. از اصول اساسی نظریه Frankl این است که هستی، هدف و غایتی دارد و ما در جهانی معنادار زندگی می‌کنیم. از دلایل دیگر، مفاهیم فلسفی و اعتقادی معنای زندگی ملاصدرا و غنی‌بودن فرهنگ اسلامی ایرانی در زمینه معناست که هر نفسی در هر سطح و درجه‌ای که باشد، به تناسب همان درجه از زندگی معنادار برخوردار است که با شناخت این معنا می‌تواند زندگی زناشویی رضایتمندی را تجربه کند. در این رویکرد با تغییر و تصحیح نگرش افراد به مشکلات و تعارضات زندگی، می‌توان به افزایش رضایتمندی کمک کرد. این رویکرد زوجین را به دیدن نکات مثبت زندگی زناشویی و ارزش‌های زندگی به همراه مشکلات آن تشویق می‌کند. زوجین با درک عشق و معنای آن، درکشان از مقدس‌بودن ازدواج بیشتر می‌شود. این موضوع باعث خواهد شد بیش از دیگران برای حفظ و نگهداری این رابطه بکوشند و یاد مرگ و میل به جاودانگی در این رویکرد از مهم‌ترین عوامل بازدارنده رفتارهای نادرست در زندگی زناشویی خواهد بود.

یکی از محدودیت‌های اساسی در این پژوهش، تعریف فرهنگ اسلامی (صدرایی) بود. هرچند فرهنگ غالب در جامعه ایران، آمیخته با اسلام است، چون سطوح دینی و باورهای افراد بسیار متفاوت است، مشکل ایجاد می‌کرد. با توجه به اینکه پژوهش حاضر روی والدین (اعم از زن و مرد) مسلمان و دارای تحصیلات بالای دیپلم انجام شد، بهتر است تعمیم نتایج به افراد سایر ادیان و همچنین دارای تحصیلات زیر دیپلم بااحتیاط صورت گیرد.

نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از پژوهش نشان داد آموزش معنادرمانی مبتنی بر مکتب ملاصدرا می‌تواند مشکلات بین زوجین را بهبود ببخشد و موجب افزایش توانمندی‌های فردی و بین‌فردی از قبیل خداشناسی، خودشناسی، مسئولیت‌پذیری، عشق‌ورزیدن، تحمل رنج‌ها و ... شود.

پیشنهادات

با توجه به نتایج حاصل از پژوهش، پیشنهاد می‌شود متخصصان در حوزه خانواده و زوج‌درمانگران برای بهبود کیفیت زندگی زناشویی، افزایش مهارت‌های ارتباطی زوجین و ... از مداخلاتی چون مداخله ذکرشده استفاده کنند. همچنین رویکرد معنادرمانی با اندیشه اندیشمندان ایرانی دیگر روی جنبه‌های مختلف زندگی فردی و زناشویی زوجین بررسی و نتایج آن با نتایج این پژوهش مقایسه شود.

حمایت مالی

این پژوهش بدون هیچ‌گونه حمایت مالی انجام شده است.

ملاحظات اخلاقی

بدین‌وسیله نویسندگان اعلام می‌کنند در این پژوهش تمام اصول اخلاقی مرتبط ازجمله محرمانه‌بودن پرسش‌نامه‌ها، رضایت آگاهانه شرکت‌کنندگان در پژوهش و اختیار خروج از آن رعایت شده است.

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-06]

تعارض منافع

هیچ‌گونه تضاد منافعی در این مطالعه وجود ندارد.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مشاوره خانواده با کد اخلاق IR.PNU.REC.1398.074 از کمیته اخلاق پژوهش‌های پزشکی دانشگاه پیام‌نور مرکز اصفهان است. بدین‌وسیله از تمام افراد و سازمان‌هایی که پژوهشگران را در راستای انجام این مطالعه یاری رساندند، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌کنیم.

References

1. Jiang H, Wang L, Zhang Q, Liu DX, Ding J, Lei Z, et al. Family functioning, marital satisfaction and social support in hemodialysis patients and their spouses. Stress and Health. 2015; 31(2):166-74.
2. Attarode A. The relationship of spiritual health and the satisfaction of nursing staff in the hospital, Shahid Hashemi Nejad Mashhad. Journal of the Faculty of Nursing and Midwifery, Birjand University of Medical Sciences. 2011; 2:162-56 (Persian).
3. Afkhami Aqda M, Kamali Zarch M, Rastegar K, Falahti M, Dehgan Z, Hakimian E. Relationship between job satisfaction and marital satisfaction in. Tolooebehdasht. 2013; 12(1):119-32 (Persian).
4. Gottman J, Gottman JM, Silver N. Why marriages succeed or fail: and how you can make yours last. New York: Simon and Schuster; 1995.
5. Scheidler JA. Effects of perceived stress and perceived social support on marital satisfaction in doctoral students. [Doctoral Dissertation]. Minneapolis, Minnesota: Walden University; 2008.
6. Rahmani K, Tawfiqi B, Bahrani MR. Comparison of marital satisfaction, quality of life, psychological well-being and psychological resilience of culturally employed, non-culturally employed and housewives in Bushehr. The Journal of New Advances in Behavioral Sciences. 2017; 2(11):38-54 (Persian).
7. Johnson MD, Anderson JR. The longitudinal association of marital confidence, time spent together, and marital satisfaction. Family Process. 2013; 52(2):244-56.
8. DeLongis A, Zwicker A. Marital satisfaction and divorce in couples in stepfamilies. Current Opinion in Psychology. 2017; 13:158-61.
9. Kalantarkousheh SM, Hassan SA, Kadir RA, Talib MA. Effects of existential issues training on marital satisfaction among Iranian women. The New Educational Review. 2012; 28(2):29-38.
10. Dehghanpor AR. The value of life from Mulla Sadra's viewpoint. Esra Quarterly. 2011; 1(9):132-60 (Persian).
11. Lent RW. Toward a unifying theoretical and practical perspective on well-being and psychosocial adjustment. Journal of Counseling Psychology. 2004; 51(4):482.
12. Crumbaugh JC. Logotherapy as a bridge between religion and psychotherapy. Journal of Religion and Health. 1979; 18(3):188-91.
13. Ameli M. Integrating logotherapy with cognitive behavior therapy: a worthy challenge. Logotherapy and existential analysis. Cham: Springer; 2016. P. 197-217.
14. Frankl VE. Man's search ultimate meaning. Trans: Sabori A, Shamim A. Tehran: Ashtiyan; 2011 (Persian).
15. Porhasan GH. Analytical study of sadr al-mutallin's interpretive method. Methodology of Religious Studies. 2016; 2(3):18-33 (Persian).
16. Turani A, Tului R. Meaning of life in mulla sadra and paul tillich. Kheradname-Ye Sadra. 2011; 5:66 (Persian).
17. Rezaie M, Ayatollahi H, Saeedimehr M. Assessment and critical comparison of Tabataba'i, Motahari and Javadi Amoli's views on the unity of existence and its theological elements. Jostarha-ye Falsafe-ye Din. 2018; 7(1):91-109 (Persian).
18. Danesh E. The impact of islamic self-knowledge on marital improvement adjustment. Counseling Research and Development. 2004; 3(11):8-30 (Persian).
19. Padash Z. The effect of quality of life therapy on marital satisfaction. Journal of Research in Behavioural Sciences. 2013; 10(5):363-72 (Persian).
20. Gholamzade F, Heydari H. The effectiveness of group logotherapy in increasing the quality of life dimensions' mothers. Journal of Behavioral Sciences. 2015; 23(61):85-100 (Persian).
21. Madani F, Naseri H. The effectiveness of logoherapy on quality of life in maladaptive couples. International Congress on Mental Health and Psychological Science, Tehran, Iran; 2017. P. 84-91 (Persian).
22. Abedini M, Karimi Otadi B. The effect of semantic therapy on marital boredom, marital

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-06]

satisfaction and intimacy of couples. Journal of Contemporary Psychology. 2017; 12:1135-9 (Persian).
23. Soleimani E, Khosravian BE. The effectiveness of group Logo therapy on marital satisfaction and psychological well-being of maladjusted couples. Journal of Family Counseling & Psychotherapy. 2017; 6(2):1-9 (Persian).
24. Olson DH, Fournier DG, Druckman JM. ENRICH: enriching & nurturing relationship issues, communication & happiness. Family inventories: inventories used in a national survey of families across the family life cycle. Washington, D.C: Food and Agriculture Organization; 1985.
25. Soleymanian AA. The relationship between irrational beliefs on marital dissatisfaction. [Master Thesis]. Tehran, Iran: Shahid Rajaee Teacher Training University; 1998 (Persian).
26. Saffarian Tosi MR, Savabi M, Khouei Nejad G. The role of mediatory factors of hope and forgiveness in personality traits effect on marital satisfaction of couples on the verge of divorce. Positive Psychology Research. 2018; 4(2):71-85 (Persian).
27. Schulenberg SE, Schnetzer LW, Winters MR, Hutzell RR. Meaning-centered couples therapy: Logotherapy and intimate relationships. Journal of Contemporary Psychotherapy. 2010; 40(2):95-102.
28. Shirazi MS. Transcendent wisdom in rational tether. Tehran: Molavi Publisher; 2014. P. 1981 (Persian).
29. Hamidi E, Manshaee GR. The impact of logotherapy on marital satisfaction. Procedia-Social and Behavioral Sciences. 2013; 84:1815-9.
30. Karimi B, Khalatbari J, Reza Ostovar J. Comparison of the effectiveness of cognitive-behavioral intervention with Logo therapy on marital burnout, marital satisfaction and marital intimacy. Family Pathology, Counseling and Enrichment Journal. 2018; 3(2):81-102.
31. Oniemola RF, Makinde BO, Olusakin AM. Effectiveness of transactional analysis and logotherapy on sexual satisfaction and marital maladjustment of educated married women in Kontagora, Niger state, Nigeria. Journal of the Counselling Association of Nigeria. 2017; 36(1):101-13.
32. Farahini N, Afrooz GA, Ghobari Bonab B, Arjmand Nia AA. The effectiveness of logotherapy program based on Islamic-Iranian values on marital satisfaction among parents of exceptional children. Journal of Family Psychology. 2019; 6(1):15-26 (Persian).
33. Southwick SM, Lowthert BT, Graber AV. Relevance and application of logotherapy to enhance resilience to stress and trauma. Logotherapy and existential analysis. Cham: Springer; 2016.
34. Emamijome SM, Ganjor M. Inquiry into transcendent wisdom. Ontological Researches. 2013; 2(4):65-91.

[Downloaded from jrh.mazums.ac.ir on 2026-11-06]